

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain 1 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annettua lakia siten, että apurahojen ja avustusten saajina voivat olla muutkin kuin suomen, ruotsin tai saamen kielellä kirjoittavat kirjailijat ja kääntäjät. Edellytyksenä apurahan tai avustuksen saamiselle on kuitenkin edelleen, että saajat

asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa. Lisäksi edellytetään, että apurahan saajien kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää Suomessa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

Kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista säädetään eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetussa laissa (236/1961), jäljempänä *apurahalaki*, joka tuli voimaan vuoden 1963 alusta, sekä eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetussa asetuksessa (46/1964), jäljempänä *apuraha-asetus*.

Apurahalain 1 §:n 1 momentin mukaan valtion varoista jaetaan vuosittain kirjailijoille ja kääntäjille apurahoja ja avustuksia sen johdosta, että heidän kirjoittamiaan tai kääntämiään kirjoja pidetään maksuttomasti käytävissä yleisissä kirjastoissa. Jaettavien apurahojen ja avustusten kokonaismäärä on 10 prosenttia edellisenä kalenterivuonna kuntien ylläpitämiin yleisiin kirjastoihin hankittuun kirjallisuuteen käytetystä rahamäärästä.

Apurahalain 1 §:n 2 momentissa säädetään, että apurahojen ja avustusten kokonaismäärästä myönnetään 90 prosenttia kaunokirjallisuuden kuuluvien teosten tekijöille ja kääntäjille sekä 10 prosenttia tietokirjallisuuden kuuluvien teosten tekijöille ja kääntäjille. Apurahoja ja avustuksia ei kuitenkaan myön-

netä tieteellisten tutkimusten tai oppikirjojen taikka niihin rinnastettavien teosten tekijöille tai kääntäjille.

Apurahalain 1 §:n 3 momentin mukaan lain perusteella apurahoja ja avustuksia voivat saada kirjailijat ja kääntäjät, jotka kirjoittavat suomen, ruotsin tai saamen kielellä ja jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa.

Apurahalain 1 a §:n 1 momentin mukaan apurahojen ja avustusten jakamista varten on opetusministeriön asettama lautakunta. Pykälän 3 momentin mukaan tarkemmat säännökset lautakunnasta ja sen asettamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Apuraha-asetuksen 3 §:n mukaan lautakuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja seitsemän muuta jäsentä. Lisäksi kullakin heistä on henkilökohtainen varajäsen. Lautakunta jakaantuu kaunokirjallisuus- ja tietokirjallisuusjaostoon.

Taiteen edistämisen järjestelystä annetun lain (328/1967) 1 §:n 4 momentin mukaan edellä tarkoitettu lautakunta toimii taiteen keskustoimikunnan yhteydessä. Nykyinen lautakunta on asetettu kolmivuotiskaudeksi 2000—2002.

Opetusministeriö kuulee kirjailijoiden ja kääntäjien valtakunnallisia järjestöjä ennen lautakunnan asettamista. Siten kirjailijat ja

kääntäjät ovat ammattikuntansa ja järjestöjensä edustamina itse päättämässä apurahojen ja avustusten jakamisesta.

Suomen kirjastoapurahajärjestelmä ei perustu yksittäisten kirjailijoiden oikeuteen saada teostensa lainaamisesta korvausta. Kennelläkään ei siis ole oikeutta lain perusteella vaatia apurahaa tai avustusta, vaan se myönnetään luovan toiminnan tukemiseksi hakemuksesta harkinnanvaraisesti kirjallisten tai taiteellisten ansioiden ja tarpeen mukaan.

Kirjastoapurahojen ja -avustusten yhteismäärä on ollut vuodesta 1995 vuosittain noin 14 miljoonaa markkaa. Vuonna 2001 kaunokirjallisuuden kirjailijoille ja kääntäjille jaettiin apurahoja ja avustuksia yhteensä 14,09 miljoonaa markkaa. Kaunokirjallisuuden apurahoja jaettiin 465 kirjailijalle ja 124 kääntäjälle. Tietokirjallisuuden apurahoja jaettiin 132 kirjailijalle ja 43 kääntäjälle. Avustuksia jaettiin vuonna 2001 kaunokirjallisuudesta 42 saajalle ja tietokirjallisuudesta yhdelle saajalle. Lain mukaisten apurahojen ja avustusten saajia oli vuonna 2001 kaikkiaan 807.

Apurahojen ja avustusten jakamista varten asetettu lautakunta on määritellyt periaatteita apurahan myöntämistä varten. Perusvaatimuksena on, että apurahan saaja on aiemmin julkaissut vähintään yhden teoksen ja että apurahan saaja harjoittaa aktiivisesti luovaa työtä.

Myös muissa pohjoismaissa kirjailijoille ja kääntäjille myönnetään apurahoja. Ruotsin, Tanskan ja Norjan järjestelmät eroavat kuitenkin Suomessa noudatettavasta järjestelmästä. Ruotsissa kirjailijarahastosta suoritettavien korvausten myöntäminen perustuu kirjoittajien teoskohtaisiin lainausmääriin. Kirjastot tilastoivat tätä tarkoitusta varten nimikekohtaisia lainausmääriä. Tanskassa kirjastokorvaukseen ovat oikeutettuja kaikki kirjana julkaistun teoksen tekijät ja kääntäjät, jotka ovat kirjoittaneet tanskan kielellä. Apurahoja ei myönnetä hakemuksesta, vaan korvausten määrä perustuu kirjailijan kunkin teoksen sivumäärään ja kirjastossa saatavilla olevien teoskappaleiden lukumäärään. Norjan järjestelmä perustuu kirjastossa tosiasiallisesti olevien teosten lainausmääriin.

Kirjastoapurahan saajiksi määriteltiin apurahalain tullessa voimaan vuonna 1963 koti-

maiset kirjailijat ja kääntäjät. Suomen liityessä Euroopan talousalueeseen (ETA) katsottiin kuitenkin epäsuorakin kansalaisuuteen pohjautuva arviointikriteeri ongelmalliseksi Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen (*ETA-sopimus*) syrjäntäkiellon osalta. ETA-sopimukseen sisältyi vastaava syrjinnän kieltevä määräys kuin Euroopan yhteisön perustamissopimuksen (EY:n perustamissopimus) nykyiseen 12 artiklaan, jossa kielletään kansalaisuuteen perustuva syrjintä. Tällöin katsottiin, että kansalliset kulttuurin tukimuodot voisivat koskettaa erityisesti palvelujen ja henkilöiden vapaata liikkuvuutta ja että kaikkien ETA-sopimukseen liittyneiden maiden kansalaisten tulisi olla samassa asemassa myös kulttuuripoliittisen tuen osalta. Tämän vuoksi viittaus kotimaisuuteen poistettiin apurahalaista, ja apurahan saamisen edellytyksiksi määriteltiin kirjoittaminen suomen, ruotsin tai saamen kielellä sekä pysyvä nykyinen tai aiempi asuminen Suomessa.

Kirjailijoiden ja kääntäjien apuraha- ja avustusjärjestelmä on suomalaisen kulttuurin erityinen tukimuoto. Sen tavoitteena on suomalaisen kulttuurin kirjallisten ilmaisumuotojen vahvistaminen ja siten myös suomalaisen kulttuuri-identiteetin lujittaminen. Käytännössä kirjastoapurahat ovat tärkein tuki Suomen kirjailijoille. Valtion kulttuuripoliittisten toimenpiteiden tulee voida mielekkäästi kohdistua valtion alueeseen ja toimintaan valtion alueella tai sen merkittävässä kulttuuripoliittisessa vaikutuspiirissä. Kieli on yksi keskeisimmistä kulttuuripoliittisista kriteereistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävissä apurahoissa. Toinen merkityksellinen kriteeri liittyy luonnollisesti asumiseen ja toimimiseen Suomessa eli siihen, miten laajasti apurahan hakija voi toiminnallaan vaikuttaa Suomen kulttuurikehitykseen.

Apurahalain 1 §:n 3 momentin mukaan kirjastoapurahan saajana voi olla myös Suomessa asuva ulkomaan kansalainen, joka kirjoittaa jollakin Suomen kielellä. Tällöin käytännössä minkä tahansa maan kansalainen on oikeutettu hakemaan apurahaa, jos hän kirjoittaa suomeksi, ruotsiksi tai saameksi sekä jos hän asuu tai on asunut pysyvästi Suomessa. Siten kieleen sidottua kriteeriä voidaan perustellusti pitää yhdenmukaisena EY:n perustamissopimuksen syrjäntäkieltoa koskevi-

en näkökohtien kanssa, koska kysymyksessä ovat apurahan tyyppiset suoritukset, joita kenelläkään ei ole lain nojalla oikeus vaatia. On kuitenkin huomattava, että tosiasiallisesti kieleen sidottu myöntämiskriteeri saattaa käytännössä muodostua esteeksi luovan kirjallisen toiminnan harjoittamiselle esimerkiksi niille maahanmuuttajille ja vähemmistöryhmille, jotka kirjoittavat muulla kuin jollakin Suomen kielistä. Nykyisen lain mukaan esimerkiksi Suomessa asuvat vieraskieliset kirjailijat ja kääntäjät, jotka kirjoittavat suomalaisesta yhteiskunnasta omalla äidinkiellään kenties hyvinkin laajalle lukijakunnalle, jäävät vaille mahdollisuutta kirjastoapurahan saamiseen. Vastaavasti myös suomen-, ruotsin- tai saamenkieliset kirjailijat, jotka kirjoittavat suomalaisesta kulttuurista esimerkiksi jollakin maailman valtakielistä, jäävät Suomen kirjastoapurahajärjestelmän ulkopuolelle.

Kulttuurinen ja kielellinen monimuotoisuus on lisääntynyt Suomessa kuluneen vuosikymmenen aikana vilkastuneen maahanmuuton vuoksi. Erilaisten vähemmistöjen ja etnisten ryhmien kulttuuriperinteet rikastuttavat moninaisuudellaan koko suomalaista yhteiskuntaa. Valtioneuvosto on hyväksynyt lokakuussa 1997 periaatepäätöksen Suomen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi. Periaatepäätöksen mukaan tavoitteena on maahanmuuttajien integraatio, koska sen on todettu parhaiten edistävän maahanmuuttajien sopeutumista. Suomalaisen integraatiopolitiikan tavoitteiksi on määritelty yhteiskunnallisen tasa-arvon turvaaminen maahanmuuttajille, maahanmuuttajien oman kulttuurin ja etnisen yhteisyyden tukeminen, kulttuurisen moniarvoisuuden hyväksyminen ja suvaitsevien asenteiden kehittäminen maahanmuuttajia kohtaan. Maahanmuuttajien koulutuksen ja työelämään integroinnin tavoitteet on täsmennetty neljäksi kieli- ja kulttuurivähemmistöjen koulutuspoliittiseksi periaatteeksi, jotka ovat tasa-arvo, toimiva kaksikielisyys, tutkintojen ja opintojen vastavuus sekä monikulttuurisuus.

Lisäksi valtioneuvosto on vuonna 1997 tehnyt periaatepäätöksen hallinnon toimenpiteistä suvaitsevaisuuden lisäämiseksi ja rasismin ehkäisemiseksi. Periaatepäätöksen mukaan muun muassa vähemmistökulttuuri-

ryhmien oikeuksien ja velvollisuuksien tulee olla yhtäläiset kaikkien valtion harkinnanvaraisia avustuksia saavien ryhmien ja yksilöiden kanssa. Avustusten tarkoituksena on vahvistaa vähemmistökulttuuriryhmien myönteistä sopeutumista yhteiskuntaan ja luoda mahdollisuuksia käyttää hyväkseen yleisiä kulttuuripalveluja ja tukimuotoja.

Suomen kirjastoapurahajärjestelmää voidaan perustellusti pitää integraatiopolitiikan toteuttamisessa yhtenä olennaisena keinona, jolla voidaan pyrkiä poistamaan eriarvoisuutta vähemmistöryhmien kulttuurisia ominaispiirteitä kunnioittaen. Vähemmistökulttuurien asema mahdollisuudesta kirjastoapurahojen saamiseen tuotiin esiin hallituksen esityksessä laiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain 1 §:n muuttamisesta (HE 212/1992 vp), jossa todettiin, että erikseen tullaan harkitsemaan tuen tarve niille maahanmuuttajille, jotka kirjoittavat muulla kuin jollakin Suomen kielistä. Tässä esityksessä on kysymys tämän tarpeen huomioimisesta kulttuurisen monimuotoisuuden sekä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Kirjastoapurahajärjestelmä on verrattavissa valtion taiteilija-apurahajärjestelmään, jossa säädöstatasolla ei ole luovan taiteen edistämisen lisäksi muita erityisiä edellytyksiä, vaan valtion taidetoimikunnat päättävät apurahoista oman harkintansa perusteella. Eräistä kuvataiteen tekijöille suoritettavista apurahoista annetun lain (115/1997) 3 §:ssä edellytetään kuitenkin, että apurahoja voivat saada vain sellaiset kuvataiteen tekijät, jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa.

Edellä esitetyn perusteella apurahalakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että apurahojen ja avustusten saajina voivat olla muutkin kuin suomen, ruotsin tai saamen kielellä kirjoittavat kirjailijat ja kääntäjät, kunhan he asuvat tai ovat pysyvästi asuneet Suomessa. Lisäksi edellytetään, että apurahan saajien kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää Suomessa. Muutoin apuraha ja avustus myönnettäisiin edelleen harkinnanvaraisesti kirjallisten tai taiteellisten ansioiden ja tarpeen mukaan.

Muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielistä kaunokirjallisuutta julkaistaan Suomessa arviolta enintään parikymmentä teosta

vuodessa. Tietokirjallisuudessa luku on suurempi. Tarkkaan ei kuitenkaan voida arvioida sitä, kuinka paljon hakijoiden määrä ehdotetun muutoksen toteuduttua lisääntyisi.

1. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä organisatorisia vaikutuksia. Esityksellä ei ole myöskään vaikutusta tarkoitukseen käytettävän määrärahan suuruuteen. Apurahat ja avustukset myönnetään valtion talousarvion momenteilta 29.90.51 ja 29.90.52.

Ehdotetuilla muutoksilla ei ole vaikutuksia muihin vähemmistökulttuureille myönnettäviin tukiin, avustuksiin tai kulttuuriperintöön.

2. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä opetusministeriössä. Esitysluonnoksesta on pyydetty lausunto taiteen keskustoimikunnalta, kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunnalta, saamelaiskäräjiltä, etnisten suhteiden

neuvottelukunta ETNO:lta, Finlands svenska författareförening rf:lta, Suomen kirjailijaliitto ry:lta, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:lta, Suomen näytelmäkirjailijaliitto ry:lta ja Suomen tietokirjailijat ry:lta, joista etnisten suhteiden neuvottelukunta ja Suomen näytelmäkirjailijaliitto ry eivät antaneet lausuntoa.

Lausunnonantajien enemmistö on suhtautunut myönteisesti lakiehdotukseen. Suomen kirjailijaliitto ry kuitenkin vastustaa ehdotettuja muutoksia. Saamelaiskäräjät katsovat lausunnossaan, että laissa tulisi edelleen mainita saamen kieli.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotukset

Laki

eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista 3 päivänä toukokuuta 1961 annetun lain (236/1961) 1 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 64/1993, seuraavasti:

1 §

Tämän lain nojalla apurahoja ja avustuksia voivat saada kirjailijat ja kääntäjät, jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa ja joiden kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää Suomessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan apurahoihin ja avustuksiin, joita jaetaan lain tultua voimaan.

Helsingissä 23 päivänä marraskuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Kulttuuriministeri *Suvi Lindén*

Laki

eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista 3 päivänä toukokuuta 1961 annetun lain (236/1961) 1 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 64/1993, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Tämän lain perusteella apurahoja ja avustuksia voivat saada kirjailijat ja kääntäjät, jotka kirjoittavat suomen, ruotsin tai saamen kielellä ja jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa.

Tämän lain *nojalla* apurahoja ja avustuksia voivat saada kirjailijat ja kääntäjät, jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa ja joiden kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää Suomessa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan apurahoihin ja avustuksiin, joita jaetaan lain tultua voimaan.
